

BILAGA: RAPPORT OM STUDIERESA TILL MADRID OCH BARCELONA

Forskningsledare Kristoffer Arvidsson erhöll Sixten Strömbooms stipendium 2015 för en studieresa till Madrid. Resan genomfördes den 6 till 15 november 2015 med ett avslutande besök i Barcelona. I Madrid besöktes följande institutioner:

- Museo del Prado
- Museo Thyssen-Bornemisza
- Konstakademin
- Sorollamuseet
- Museo Reina Sofía med paviljonger

Pradomuseet är flaggskeppet bland spanska museer med en enastående samling av äldre europeisk konst från 1100-tal till 1800-tal. Byggnaden uppfördes av Juan de Villanueva åt Karl III 1785 för att hysa hans naturhistoriska samling. Senare togs huset i bruk för att visa den kungliga konstsamlingen och museet grundades 1819. Samlingen omfattar omkring 27 509 föremål varav 7 825 målningar, 8 637 teckningar, 5 493 grafiska blad och 932 skulpturer. Omkring 1 300 verk visas i museet. Museets mest kända verk är Diego Velázquez *Hovdamerna* (1656) med sin intrikata rumskonstruktion med konstnärens självporträtt framför den stora duken och kungaparet som skymtar i en spegel längre in i rummet. Som hovmålare var Velázquez också aktiv för att förvärva italienska mästerverk till samlingen, vilket gjort att Prado har den största samlingen av italiensk renässans- och barockkonst utanför Italien.

Särskilt konstnärer som Velázquez, Zurbarán, El Greco, Goya men även Rubens och Tizian är rikligt representerade i flera salar vardera. Museet har även en framstående samling av tysk och flamländsk renässans, exempelvis Rogier van der Weydens *Nedtagningen från korset* (1435) och flera verk av Albrecht Dürer. En av höjdpunkterna är Francisco de Goyas så kallade svarta målningar, som han i slutet av sitt liv, döv och desillusionerad efter förluster och umbäranden, utförde på väggarna i sitt hus utanför Madrid och som senare överförts till duk. I en skrämmande bild-

kavalkad ger Goya uttryck åt mänskliga yttringar av våld, förtvivlan, skräck och vidskepelse. Bland de mest ömkansvärda bilderna finns ett porträtt av en hund vars huvud sticker upp ur en sandhög, som om den kämpade för att inte sjunka ner.

I relation till Göteborgs konstmuseum, är det intressant att se fler och andra verk av konstnärer som finns representerade i Göteborg, som Beuckelaer, Canaletto, van Dyck, Rembrandt, Rubens och Zurbarán. Verk av två svenska konstnärer visades i hängningen: Johan Tobias Sergel och Adolf Ulrik Wertmüller.

Vid mitt besök visades två tillfälliga utställningar: *The Divine Morales* och *Transparent Art. Rock Crystal Carving in Renaissance Milan*. Den första innehöll framförallt målningar med religiösa motiv av den spanske renässansmålaren Luis de Morales. Den andra utställningen visade milanesiskt konstglas från renässansen med konstfullt graverade bilder. På sin tid var dessa glas mer värda än Tizians målningar.

Jag besökte även Prados publikationsavdelning där tre anställda redaktörer arbetar med publikationsverksamheten, främst praktiska frågor kring bilder, texter och tryckning. Raquel González informerade om deras arbetssätt. Intendenter ansvarar för innehåll i bokproduktionen, men samarbeten görs ofta med externa författare och forskare. Trots att Prado är många gånger större än Göteborgs konstmuseum, finns paralleller i behovet av finansiering av böcker och kataloger, då dessa sällan bär sina egna kostnader. Endast museets guidebok är en storsäljare.

Museets bokhandel återfinns i den äldre byggnaden. I tillbyggnaden bakom museet finns en museibutik med ett bredare sortiment. Tillbyggnaden till Pradomuseet, ritad av Rafael Moneo, färdigställdes 2007. Moneo, som för svenska läsare är mest känd som arkitekten bakom Moderna Museet i Stockholm, är en av Spaniens främsta arkitekter. Han arbetar återkommande i en form av klassisk, följsam modernism.

Prados tillbyggnad sluter an till omgivande bebyggelse med sin röda tegelfasad men står också i kontrast till det ljusare Jerónimosklostret intill. Formspråket har drag av brutalism men byggnaden är uppförd i klassiska material som tegel, sten, glas och polerad metall samt med två iögonfallande bronsportar av konstnären Cristina Iglesias. Under jord sträcker sig paviljongen mot huvudbyggnaden med en ny entré, utställningssalar, auditorium och restaurang. Biljettförsäljningen sker dock i kortändan på den äldre museibyggnaden. Väl i den nya entrén måste besökare gå genom en säkerhetskontroll med metalldetektor.

Det andra museet jag besökte var Thyssen-Bornemisza, beläget på Paseo del Prado i närheten av Prado. Museet är inrymt i en äldre byggnad med ett flertal våningsplan, som anpassats för museet av Rafael Moneo. En modern tillbyggnad med salar för samling och utställningar samt med en restaurang, ritad av BOPBAA, invigdes 2004. Samlingen sträcker sig från medeltid till nutid och håller en hög internationell klass med verk av Tizian, Frans Hals, Rubens, Monet, van Gogh, Picasso, Dalí, Hopper med flera. I jämförelse med Pradomuseet rör det sig i flertalet fall om verk i något mindre format. I samlingen finns flera verk av Lucian Freud, som också målat Baron Hans Heinrich Thyssen-Bornemiszas porträtt, konstsamlaren som tillsammans med sin far byggt upp museets samling. Anmärkningsvärt är de aprikosfärgade väggarna, en färg som valdes av donatorn. I utställningsrummen och salarna för modernism är väggarna dock vita.

Under mitt besök pågick en större utställning med Edvard Munch. Till utställningen fanns en egen butik, som besökarna leddes igenom på vägen ut. Vid sidan av denna erbjuder den ordinarie museibutiken ett brett urval böcker om samlingen, från stora praktböcker till guideböcker i större och mindre format.

Samlingen började byggas upp av den tysk-ungerske baronen Heinrich Thyssen-Bornemisza de Kászon (1875–1947). Efter hans död fortsatte sonen, baron Hans Heinrich Thyssen-Bornemisza (1921–2002), att förvärva konst. Madrid tillhandahöll en byggnad för att visa samlingen som senare förvärvades av spanska staten. Museet öppnade 1992 men Thyssen-Bornemiszas änka, Carmen Cervera (f. 1943), har fortsatt att samla och lånar ut sin samling till Thyssen-Bornemisza-museet och andra museer som det katalanska nationalmuseet i Barcelona.

Konstakademien – Real Academia de Bellas Artes de San Fernando – är belägen på Calle de Alcalá. Konstakademien grundades 1744 och flyttade in i det nuvarande palatset, ritat av José Benito de Churriguera, tjugo år senare. Kung Karl III gav Diego de Villanueva i uppdrag att omforma byggnaden för ändamålet. Museet innehåller samlingar av äldre konst med främst spanska konstnärer som Murillo, Zurbarán och Goya. Här finns även verk av Bellini, Correggio, Reni, Fragonard, Archimboldo och Rubens. Zurbarán är representerad med en hel rad storskaliga helgonporträtt. Av Goya finns självporträtt, porträtt och några sena målningar med mentalsjukhus och flagellantåg som motiv. I museet finns också flera av Goyas originalplåtar till etsningsserien *Los Caprichos*. Förutom äldre konst finns det i Konstakademien en samling med verk av modernister som Juan Gris. Av 1800-talskonstnärer är impressionisten Joaquín Sorolla y Bastida företrädd med en större målning. I samlingen finns även verk av spanska modernister från efterkrigstiden, som Luis Feito, Manuel Rivera och Antoni Tàpies. Flera av dessa är även representerade i Göteborgs konstmuseum med framstående verk förvärvade under 1950- och 1960-talet. Vid mitt besök visades en utställning med detaljerade grafiska bilder av moskén i Córdoba, som tog fasta på arkitekturen och inte minst de dekorativa utsmyckningarna.

Norr om centrum ligger Sorollamuseet – ett museum över den spanske impressionisten Joaquín Sorolla y Bastida (1863–1923). Sorolla var mycket framgångsrik och tävlade med John Singer Sargent och Anders Zorn om de mest prestigefyllda porträttuppdragen. Stilistiskt kan hans konst beskrivas som en spansk motsvarighet till dessa. Bakom en mur finner man hans marockanspirerade trädgård och hus som gjorts om till ett museum, fyllt med många av hans verk. Här finns porträtt, landskap, stadsbilder, figurmotiv och stilleben. Sorolla är kanske mest känd för sina målningar av badande pojkar, vars våta hud glittrar i det starka solljuset.

Ett museum i en helt annan skala är det enorma Museo Reina Sofía (Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía) – Madrids museum över modern konst i närheten av järnvägsstationen Atocha. Museet, som innehåller konst från 1881 fram till nutid, öppnade 1992 och namngavs efter Spaniens drottning Sofía. Det är inrymt i ett kringbyggt nedlagt sjukhus med långa korridorer och stora salar. På baksidan finns en tillbyggnad, ritad av Jean Nouvel och invigd 2005,

också den i monumental skala. Tillbyggnaden innehåller utställningssalar, restaurang samt forskningscenter, bibliotek och en välsorterad bokaffär.

Bland de konstnärer som är rikligt representerade i samlingen finns Pablo Picasso och Salvador Dalí. Picassos kanske mest berömda verk, *Guernica* från 1937, hänger här i en egen sal. Politisk och konceptuell konst från 1960- och 1970-talet har en framträdande plats i hängningen av museets samling. Bland andra Öyvind Fahlström finns representerad, liksom Francis Bacon och Richard Hamilton. Värt att notera är hur museet arbetat med att skapa kontext kring konsten i form av spelfilmer som visas som projektioner i anslutning till verken. Även fotografi är ett återkommande inslag. Spanska modernister som Luis Feito, Antonio Saura och Antoni Tàpies är rikligt representerade, men även realisten Antonio López García.

Museet har två paviljonger i Parque del Retiro där nutida konstnärer ställer ut. Endast den ena av dessa var öppen under mitt besök, den i kristallpalatset som visade en installation av den vietnamesiske konstnären Dan Vhō.

Vid mitt besök på Reina Sofía pågick en utställning med den holländske konstnären Constant Nieuwenhuys (1920–2005), känd för sina visionära arkitekturprojekt över det nya Babylon – en vision om framtida självorganiserande städer på höga pelare. Constant är förknippad med situationist rörelsen, men på utställningen visades vid sidan av de politiskt orienterade arkitektoniska modellerna och skisserna även måleri från den senare delen av hans karriär. Utställningen gav därför en ny bild av konstnären. På museet visades även en omfattande utställning med spansk politisk och konceptuell konst från 1960- och 1970-talet, präglad av en mångfald av medier. Ytterligare en utställning presenterade den tyska videokonstnären Hito Steyerl (f 1966) i större format.

Från Madrid gjorde jag en resa med tåg till Barcelona, där jag besökte följande museer:

- Picassomuseet
- MEAM (Museu Europeu d'Art Modern)
- Museu Nacional d'Art de Catalunya
- MACBA (Museu d'Art Contemporani de Barcelona)
- Mirómuseet
- Mies van der Rohes paviljong
- Sagrada Família (Gaudí)
- Casa Milà (Gaudí)

På Picassomuseet finns ett stort urval av Picassos verk, med tyngdpunkt på ungdomsverken och sviten med parafrafer på Velázquez *Hovdamerna*. Hängningen ger en god bild av Picassos stilistiska utveckling, från de brådmogna studiearbetena via de olika faserna före och efter kubismen till de sena verken utförda på Franska rivieran. Museet är inrymt i ett hus i den gamla stadsdelen med trånga gränder. På insidan är museet mer omfattande än vad det ser ut att vara från utsidan. Museibutiken är välsorterad med bilder och souvenirer men erbjuder också ett rikt urval av Picassolitteratur.

MEAM (Museu Europeu d'Art Modern) är ett litet museum intill Picassomuseet som specialiserat sig på nutida klassisk realism. Vid mitt besök visades en omfattande utställning med Odd Nerdrums verk från tidigt 1980-tal fram till nutid och en utställning med hans elever.

Museu Nacional d'Art de Catalunya är ett stort museum beläget på en höjd i en pampig byggnad, som avslutning på paradgatan Avinguda de la Reina Maria Cristina. Här visades en mindre utställning med spansk stillebenmåleri från barocken. Samlingarna stäcker sig från medeltid till tidigt 1900-tal. En stor mängd romanska väggmålningar från kyrkor har förts över till annat underlag och visas i uppbyggda absider. I samlingen finns därutöver en stor mängd medeltida altartavlor liksom verk från renässansen. Art nouveau i både konst, formgivning och grafisk design ges stort utrymme, vilket har sin bakgrund i att art nouveau rörelsen var särskilt inflytelserik i Barcelona. Liksom på Reina Sofía, visas konsten i flera fall i ett historiskt sammanhang, på katalanska museet i form av reklambilder och historiska fotografier och filmer. Intressant att notera är de flerspråkiga skyltarna på spanska, katalanska, engelska och franska. På flera ställen var texten monterad på stora ljuslådor.

Mirómuseet är ett museum över den spanske konstnären Joan Miró med verk från hela hans karriär, från målningar till objekt och storskaliga skulpturer. Vid sidan av Mirós egen konst, visades verk av konstnärsvänner som Alexander Calder, Antonio Saura och Antoni Tàpies.

MACBA (Museu d'Art Contemporani de Barcelona) är ett museum för samtidskonst i en uttrycksfull byggnad ritad av Richard Meier. Innanför den vita långsträckt fasaden möter besökaren en öppen hall med långa ramper som leder upp till de olika vångsplanen. På museet visades en originellt utformad utställning med den spanske fotografen Xavier

Miserachs. Hans fotografier från Barcelona under mitten av 1900-talet har i denna omvandlats till effektivt ljussatta tredimensionella kulisser. Under mitt besök visades även en utställning med den spanske skulptören Sergi Aguilar och en med nyförvärv till samlingen. En utställning med konceptuell konst hade titeln *Species of Spaces*. Svenske Öyvind Fahlström är representerad i samlingen, liksom Antoni Tàpies med en väggfast installation.

Utöver konstmuseer besökte jag några arkitektoniska objekt. Gaudís Sagrada Família och Casa Milà hör till de självskrivna sevärdheterna. Mies van der Rohes paviljong från 1929 är ett klassiskt verk inom funktionalismen som ligger nära det katalanska nationalmuseet. Byggnaden i marmor, glas och stål präglas av upplösning mellan ut och inne.

Resan har gett mig möjlighet att förkovra mig i några av världens främsta konstsamlingar. Av särskilt intresse har varit att studera verk av konstnärer som också är representerade i Göteborgs konstmuseum, däribland Zurbarán och en

rad spanska modernister. Att studera arkitektur, hängning, museibutiker, väggtexter med mera har också varit värdefullt. Mitt möte med publikationsavdelningen på Prado-museet innebar också ett givande utbyte av erfarenheter.

Inget av de museer jag besökt har haft renodlade forskningsavdelningar. Forskning bedrivs av intendenten eller externa forskare. Museipersonal administrerar bokproduktion och på Prado finns en särskild avdelning för detta. Trots avsaknad av renodlade forskningsavdelningar har flera museer omfattande arkiv och bibliotek. Museernas guideböcker imponerar genom sina välskrivna texter och tilltalande upplägg. Såväl Prado som Thyssen-Bornemisza har föredömliga bild- och faktsäckade guideböcker. Reina Sofía-museets guidebok är i mitt tycke mer problematisk, uppdelad i två delar och varken bildrik eller tilltalande i sin formgivning men med ett intressant innehåll där hängningens fokus på historiska sammangång återspeglas.

Kristoffer Arvidsson